

Αρχαϊκά Χρόνια

800 π.Χ. -479 π.Χ.

Αρχαϊκή εποχή (800-479 π.Χ.)

Σημαντικοί ιστορικοί σταθμοί

2^{ος} αποικισμός

εξέλιξη
πολιτευμάτων

πόλη-κράτος (ριζική
καινοτομία)

τέχνη και πολιτισμός

Ο 2^{ος} ελληνικός αποικισμός

- Ελληνική εξάπλωση στη Μεσόγειο και κρίση της αριστοκρατικής κοινωνίας

2^{ος} ελληνικός αποικισμός →

- οργανωμένη επιχείρηση από τη μητρόπολη με χαρακτήρα αποδημίας σε πιο φιλόξενες ακτές
- νέες πόλεις → αυτόνομες
- Από 8^ο -6^ο π.Χ. αιώνα η πόλη παίρνει τη μορφή που θα την οδηγήσει στην αποθέωσή της.

[Εκτός από την Αθήνα δε μπορούμε να ανασυστήσουμε την πολιτική ιστορία των περισσότερων ελληνικών πόλεων]
Αριστοτέλης, Αθηναίων πολιτεία.

2^{ος} ελληνικός αποικισμός (8^{ος}-6^{ος} αιών.)

αίτια αποικισμού

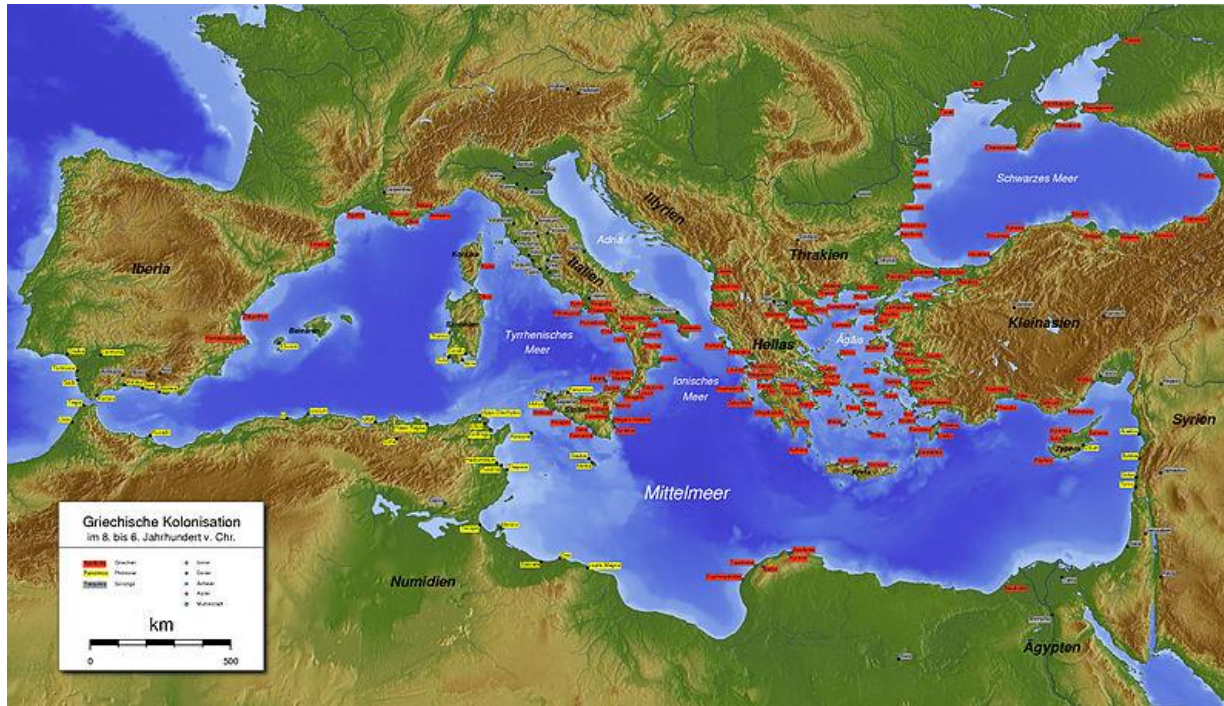
- **κίνητρα εμπορικά** (κυρίως) λόγω ανάπτυξης σιδηρουργίας
- **η δημογραφική έκρηξη 9^{ου}** → ανάγκη για δημητριακά που δεν ήταν επαρκή στην Ελλάδα
- ίδρυση αποικιών στη νότια Ιταλία, όπου οι Μυκηναϊοί είχαν εμπορικά πρακτορεία
- αιτίες αναχώρησης → **εσωτερική κρίση** της πόλης (π.χ. Τάραντας)
- **στενοχωρία** (έλλειψη καλλιεργήσιμης γης) οι παραδόσεις των αρχαίων πηγών και η μελέτη τοποθεσιών → δείχνουν πλούσιες αγροτικές γαίες

2^{ος} ελληνικός αποικισμός (8^{ος}-6^{ος} αιών.)

- Η δημογραφική έκρηξη σε συνδυασμό με κάποια εσωτερική κρίση → επαρκείς εξηγήσεις για τις θέσεις που επιλέχτηκαν από τους αποίκους στη Νότια Ιταλία και στον Εύξεινο Πόντο.**
- Φροντίδα διανομής των κατακτημένων γαιών (διανομές → οικιστής = αρχηγός αποστολής)
 - Ανασκαφές στα Ίσχια (Πιθηκούσες) μια από τις αρχαιότερες ελληνικές εγκαταστάσεις δείχνουν την ύπαρξη εργαστηρίων **μεταλλεύματος σιδήρου → ο εφοδιασμός σε μέταλλα δεν ήταν έξω από τα ενδιαφέροντά** των αποίκων της Εύβοιας
 - Όμως οι άποικοι Χαλκιδείς και Ερετριείς ιδρύουν την Κύμη στην καρδιά μιας εύφορης κοιλάδας.

2^{ος} ελληνικός αποικισμός (8^{ος}-6^{ος} αιών.)

- Η ελληνική πόλη από τη γέννησή της **είχε ανάγκη** από **αγροτική γη** που θα μοιράζονταν τα μέλη της αστικής κοινότητας.
- Ίδρυση νέας πόλης → κατάκτηση χώρας και **καλλιεργήσιμης γης** → αποικισμός μέσο απόκτησης γης για όσους την στερούνταν
- Επιλογή τοποθεσίας → εφοδιασμός σε μέταλλα, ξυλεία → έλεγχος διελεύσεων (στρατηγικοί και εμπορικοί δρόμοι)
- Η ελληνική πόλη χωρίς εδαφικές κτήσεις ήταν κάτι **αδιανόητο**.



2^{ος} ελληνικός αποικισμός
(8^{ος}- 6^{ος} αιών.)

Οι Έλληνες εξαπλώνονται σε όλη την περιοχή της Μεσογείου θάλασσης.



Αρχαίο ελληνικό πλοίο

- Το πλοίο που τους ταξίδεψε στους επιλεγμένους προορισμούς τους

Στάδια αποικισμού στη Μεσόγειο, μέσα 8^{ου} - 6^{ου}

Μέσα 8^{ου}

1^η φάση

- Ευβοείς + Έλληνες από ηπειρωτική Ελλάδα → **Νότια Ιταλία, Σικελία**

Α' περίοδος εξάπλωσης - μέσα 8^{ου}

- Ευβοείς → Πιθηκούσες 775 π.Χ., Κύμη στην Καμπανία

Αίτια → αναζήτηση μεταλλευμάτων σιδήρου και καλλιεργήσιμης γης

- **Χαλκιδείς** → Νάξος, Κατάνη, Λεοντίνοι, Ζάγκλη, Ρήγιο
- Από την εποχή της σύρραξης για το **Ληλάντιο πεδίο** η ηττημένη Ερέτρια έπεσε σε μαρασμό (Ληλάντιος πόλεμος, τέλη 8^{ου} π.Χ. αιών.)
- **Μεγαρείς** → Υβλαία Μέγαρα
- **Κορίνθιοι** → Συρακούσες
- **Λοκροί** → Επιζεφυρίους Λοκρούς
- **Ρόδιοι και Κρήτες** → Γέλα

Ευβοείς και
Έλληνες από την
ηπειρωτική Ελλάδα
→ **Νότια Ιταλία,
Σικελία**



2^η Φάση → το 2^ο τέταρτο του 7^{ου}

Έλληνες από νησιά +Μ. Ασία → Δύση, Αφρική, Εύξεινο Πόντο

Β' περίοδος αποικισμού - 2^ο τέταρτο 7^{ου}

- Ίδρυση αποικιών από τις αποικίες στη Νότια Ιταλία
- Μετατόπιση ενδιαφέροντος → Β. Αιγαίο, Προποντίδα, Εύξεινο Πόντο, Παράλια Αφρικής, Γαλατίας και Ισπανίας

Σημαντικές αποικίες:

- **Θάσος** < Πάρος
- **Μαρωνεία** < Χίος
- **Αίνος** < Κύμη
- **Αστακός, Χαλκηδόνα, Σηλυμβρία, Βυζάντιο** < Μέγαρα
- **Κύζικος, Άβυδος, Σινώπη** < Αμισός, **Ίστρος, Όλβια** < Μίλητος
- **Κυρήνη** < Θήρα
- **Ναύκρατις** (πρακτορείο) < άποικοι από Χίο + Τέω + Φώκαια
- **Μασσαλία** < **Φώκαια** (πλούσια σε κασσίτερο, έλλειψη χώρας → διαμετακομιστικό λιμάνι → στροφή στο εμπόριο, με γαλέρες 'πεντηκοντόρους')
- Μασσαλία → ίδρυσε πρακτορεία στην Ιβηρική
- Η ίδρυση πρακτορείων και οικισμών → που έγιναν ανεξάρτητες πόλεις από τις Ηράκλειες στήλες μέχρι τον Καύκασο θα έχει σημαντικές συνέπειες για την ανάπτυξη του ελληνικού κόσμου.

Μετατόπιση ενδιαφέροντος
προς το Β. Αιγαίο,
Προποντίδα, Εύξεινο Πόντο,
Παράλια Αφρικής, Γαλατίας
και Ισπανίας



Περιοχές 2^{ου} Αποικισμού



Τα χαρακτηριστικά του 2^{ου} ελληνικού αποικισμού

Οικιστής → αρχηγός εκστρατείας, οργάνωνε τις νέες πόλεις

- **διανομή καλλιεργήσιμης γης** (ίσως με κλήρο π.χ. Υβλαία Μέγαρα)
- **χτίσιμο ιερών**
- **θέσπιση νόμων** (συχνά αντιγραφή μητρόπολης) π.χ. νήσος Λιπάρι στο Τυρρηνικό Πέλαγος (580 π.Χ.) <Κνίδος + Ρόδος αντί για διανομή της γης έκαναν ομαδικές καλλιέργειες

Σχέσεις με το ντόπιο περιβάλλον

- ο εγχώριος βασιλιάς χαρίζει γαίες ή προνόμια π.χ. Άμασις στην Αίγυπτο ή στα Υβλαία Μέγαρα στους Μεγαρείς
- σύναψη γάμων στη Μασσαλία → ο βασιλιάς παντρεύει την κόρη του Πρώτη με τον *οικιστή* από τη Φώκαια
- οι εγχώριοι πληθυσμοί σε κατάσταση δουλείας, π.χ. Βιθυνοί στο Βυζάντιο
- ειρηνικές σχέσεις, π.χ. στη Σικελία οι ντόπιοι με τους Χαλκιδικείς
- Εντάσεις, όμως, στη Γέλα και στις Συρακούσες

Συνέπειες του 2^{ου} ελληνικού αποικισμού

Η εξάπλωση των Ελλήνων από τον 8^ο - 6^ο π.Χ. αιώνα μετέβαλε αισθητά την ισορροπία του κόσμου της Μεσογείου με συνέπεια την:

- **εξάπλωση ελληνικού πολιτισμού:** διάχυση κοινωνικών πρακτικών, τεχνικών, τέχνης, θρησκευτικών πεποιθήσεων, νόμων και γραφής
- **ανταλλαγή ιδεών** → μεταβολές στις κοινωνικές δομές των ελληνικών πόλεων
- **ανάπτυξη εμπορίου**

1. Η ίδρυση ελληνικών αποικιών στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο της Μεσογείου δημιούργησε βαθμιαία ένα τεράστιο δίκτυο εμπορικών ανταλλαγών. →

2. Η ανταλλαγή εμπορευμάτων ανάμεσα στις αποικίες και τις μητροπόλεις καθώς και ανάμεσα στις αποικίες και τους αυτόχθονες λαούς, σ' όλη την έκταση της Μεσογείου και του Εύξεινου Πόντου, είχε ως αποτέλεσμα τη θαυματική ανάπτυξη του εμπορίου.



3. Η ανάπτυξη του εμπορίου αύξησε τη ζήτηση βιοτεχνικών προϊόντων κι αυτή με τη σειρά της προκάλεσε την ανάπτυξη της βιοτεχνίας.



4. Καθώς το εμπόριο αναπτυσσόταν αναγκαστικά βελτιώθηκαν και τα μέσα διεξαγωγής του. →

Η εξέλιξη της ναυπηγικής τέχνης έδωσε μεγαλύτερα, ταχύτερα και ασφαλέστερα πλοία για τη μεταφορά ανθρώπων και εμπορευμάτων.



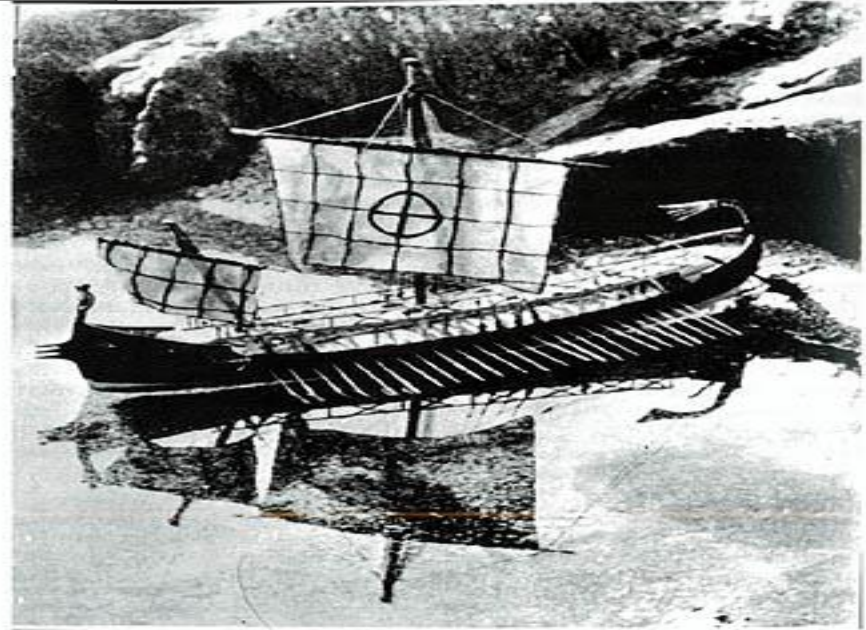
5. Παράλληλα, η ανάγκη καθιέρωσης κοινά αποδεκτών μονάδων μέτρησης της αξίας των εμπορευμάτων έφερε τη διάδοση του νομίσματος και τα πρώτα βήματα εκχρηματισμού της οικονομίας.



Αθηναϊκή τριήρης, 5ος αι. π.Χ. Οι τριήρεις ήταν σκάφη στενόμακρα που ταξίδευαν με πανιά και ναυμαχούσαν με κουπιά.

Καθισμένοι σε τρεις βαθμίδες, οι κωπηλάτες κινούσαν το πλοίο με μεγάλη ταχύτητα. Με τις τριήρεις κυριάρχησαν οι Αθηναίοι στις θάλασσες.

Ομοίωμα του σκάφους με το οποίο πραγματοποίησε το ταξίδι του ο Πυθέας ο Μασσαλιώτης τον 4^ο π.Χ. αιώνα.



Η κρίση της αριστοκρατίας

Πηγές:

- Ομηρικά έπη,
- λυρική ποίηση,
- παραστάσεις → χαρακτηριστικά ζωής

άριστοι → 'οι καλύτεροι απ' όλους'

- δραστηριότητες: κυνήγι, πόλεμος, επίβλεψη οίκων και κτημάτων που καλλιεργούσαν δούλοι ή εξαρτημένοι αγρότες

Αριστοκρατίες → εκλεπτυσμένες – Μ. Ασία

→ άξεστες-Αττική και Πελοπόννησο όμως με τις ίδιες αξίες

**Οι 3
παράγοντες
κρίσης της
αριστοκρατίας**

- αγροτική κρίση**
- αλλαγή της πολεμικής τακτικής**
- εφεύρεση νομίσματος**

Η αγροτική κρίση - επανάσταση

Πηγές: Ησίοδος, Όμηρος

'δωροφάγους βασιλείς' αλλά δεν έφταναν στην επανάσταση

- έλλειψη γης, στενοχώρια
- δημογραφική έκρηξη
- άνιση κατανομή της γης

• Αίτημα → **ισομοιρία της γης, αναδασμός**

Πηγές: Αριστοτέλης, *Αθηναίων πολιτεία*, Πλούταρχος, *Σόλων*

• **Αθήνα 7^{ος} π.Χ.** → ακραία ανισότητα γαιοκτησίας

→ οικονομική ανασφάλεια → δυσαρέσκεια → στάση

Αριστοτέλης → οι φτωχοί υποδουλώθηκαν στους πλούσιους

Εκτημόριοι (κατέβαλλαν το 1/6 από την παραγωγή, όσοι δεν μπορούσαν να εξοφλήσουν τα χρέη τους → δούλοι)

Πλούταρχος → εκτημόριοι → αγρότες
εξαρτημένοι
→ χρεωμένοι χωρικοί
(ελεύθεροι χωρικοί)

Σόλων

1. Η αγροτική κρίση

- Άρση υποθηκών
- Απελευθέρωση από τα ασήκωτα βάρη
- Επαναφορά αυτών που είχαν πουληθεί ως δούλοι ή είχαν αυτοεξοριστεί
- **Αντιτάχθηκε στο αίτημα** για ανατροπή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος → (αυτό σημαίνει ότι ένα μέρος του πληθυσμού της πόλης είχε ευαισθητοποιηθεί στο θέμα της ισότητας των δικαιωμάτων).

Πλούταρχος, Σόλων 13, 1-3

Η κοινωνικοοικονομική κατάσταση του λαού στην Αθήνα το 2^ο μισό του 7^{ου} αιώνα π.Χ.

- Η Αθήνα, ενώ είχε καταλαγιάσει η ταραχή από το Κυλώνειο άγος και είχαν εξοριστεί, όπως έχει αναφερθεί, οι «εναγείς», άρχισε πάλι τις παλαιές διχοστασίες για το πολίτευμα και οι πολίτες διασπάστηκαν σε τόσες πολιτικές παρατάξεις **όσες διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές είχε η Αττική.**
- Η παράταξη των Διακρίων ήταν η πιο δημοκρατική, των Πεδιέων η πιο ολιγαρχική, ενώ οι Παράλιοι, το τρίτο κόμμα, που προτιμούσαν ένα μέσο είδος πολιτεύματος, κάτι μεταξύ των δύο τρόπων τινά, εμπόδιζαν και παρακώλυαν συνεχώς την επικράτηση του ενός από τα δύο άλλα. **Τότε ακριβώς, καθώς η ανισότητα ανάμεσα στους φτωχούς και στους πλούσιους είχε λάβει τρομακτικές διαστάσεις, η πόλη βρισκόταν σε τρομερό κίνδυνο και η μόνη δυνατή περίπτωση να διατηρηθεί η τάξη και να παύσει η αναταραχή ήταν η επιβολή τυραννικού καθεστώτος.**

2. Η οπλική επανάσταση

- Από τον 7^ο αιώνα → νέος τρόπος διεξαγωγής μάχης → **η φάλαγγα**

Οπλίτης → βαρύ οπλισμό (θώρακα – κράνος- δόρυ –ασπίδα στρογγυλή με 2 λαβές) που αγοράζε ο πολεμιστής.

διάταξη σε φάλαγγα → η συλλογική μαχητική προσπάθεια δίνει τη νίκη σε αυτούς που θα μείνουν κύριοι του εδάφους τους. Οι στρατιώτες μάχονται για να παραμείνει αδιάσπαστη η φάλαγγα, όχι για να αναδειχτεί ο ήρωας.

σημασία αυτής της αλλαγής →

- 1. **Θρίαμβος της αρχής της ισότητας και ανταλλαξιμότητας** → η ισότητα μεταξύ ομοίων αποκλείει το ατομικό κατόρθωμα

2. Η οπλική επανάσταση 7^{ος} π.Χ. αιών.

2. επιβεβαιώνει τον δεσμό της πόλης με το έδαφός της → προάσπιση πατρίου εδάφους

3. Η φάλαγγα συνασπίζει όλους αυτούς που μπορούν να προμηθευτούν την πανοπλία τους.

• Ο πόλεμος παύει να είναι προνόμιο των αριστοκρατών → ο κύκλος επεκτείνεται και συμπεριλαμβάνει αυτούς που αποτελούν την κοινότητα της πόλης.

2. Η οπλιτική επανάσταση 7^{ος} π.Χ. αιών.

Αριστοτέλης 'πόλις οπλιτών'

- Εκτός από τη Σπάρτη δεν υπήρχε πλήρης αντιστοιχία (**σώμα πολιτών = σώμα οπλιτών**)
- Η υιοθέτηση της φάλαγγας των οπλιτών συντέλεσε στη **σύμπραξη** εκείνων που αποτελούσαν **τον δήμο** με εκείνους που αποτελούσαν **το σώμα των οπλιτών** → **τροποποίηση πόλης** →
- Έτσι αυτοί που καλούνταν να συμμετάσχουν στην υπεράσπιση του εδάφους της πόλης δεν ήταν δυνατόν να μην απαιτούν το μερίδιό τους από τα ωφέληματα του πολέμου (**μερίδιο σε λάφυρα και σε κατακτημένα εδάφη**) → **η αρχή της ισότητας επεκτάθηκε από το υλικό στο πολιτικό επίπεδο.**

3. Η εφεύρεση του νομίσματος

Τέλος του 7^{ου} π.Χ. αιώνα στην ασιατική Ελλάδα (χρήση νομίσματος από τους Λυδούς)

Αριστοτέλης, *Ηθικά Νικομάχεια* 1133b

ὑπὲρ δὲ τῆς μελλούσης ἀλλαγῆς, εἰ νῦν μηδὲν δεῖται, ὅτι ἔσται ἂν δεηθῆ, τὸ νόμισμα οἷον ἐγγυητῆς ἐσθ' ἡμῖν: δεῖ γὰρ τοῦτο φέροντι εἶναι λαβεῖν. πάσχει μὲν οὖν καὶ τοῦτο τὸ αὐτό: οὐ γὰρ ἀεὶ ἴσον δύναται: ὅμως δὲ βούλεται μένειν μᾶλλον. διὸ δεῖ πάντα τετιμῆσθαι

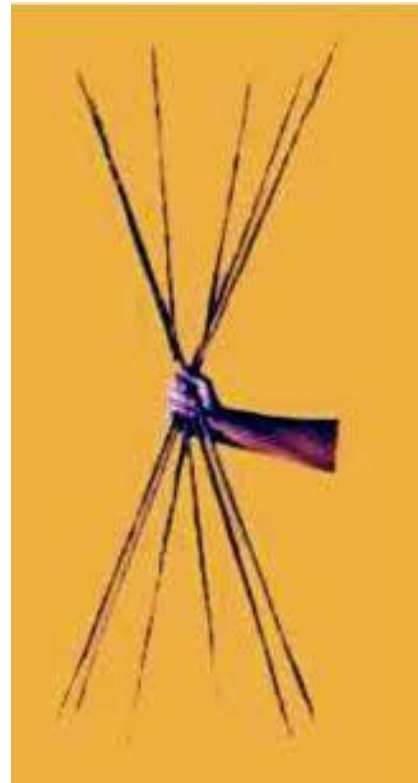
- **Εφεύρεση νομίσματος** ήταν αποτέλεσμα της ανάπτυξης των εμπορικών ανταλλαγών λόγω του ότι ήταν ευκολότερες και το νόμισμα αποτελούσε ένα **μέτρο υπολογισμού της αξίας** των ανταλλασσόμενων προϊόντων.
- [το νόμισμα χωρίς υποδιαίρεσεις δεν έπαιζε ρόλο στις τοπικές συναλλαγές για αυτό και η κυκλοφορία νομισμάτων ήταν περιορισμένη]
- Μάλλον συντέλεσε στον προσδιορισμό των αξιών, έννοια **ηθική και όχι οικονομική**.

3. Η εφεύρεση του νομίσματος

- **Το νόμισμα** → μέσο ομαλοποίησης των **κοινωνιών** (στα χέρια των νομοθετών που επιθυμούσαν τη σωστή ισορροπία ανάμεσα στα μέλη της κοινότητας της πόλης)
- **Χρησιμότητα** → παρακράτηση φόρων,
 - αμοιβή μισθοφορικού στρατού,
 - ποινές
- **Συνέπειες** → πλούτος κινητός στα χέρια των εμπόρων και τεχνητών σε αντίθεση με τον πλούτο των αριστοκρατών της πόλης) π.χ. ποίημα του Θέογνη του Μεγαρέα
- Όμως στην κλασική Αθήνα, την πιο εμπορική πόλη, οι βιοτέχνες και οι έμποροι αντιμετώπιζονταν με καχυποψία.
- **Συμπέρασμα** → το νόμισμα δεν έφερε την κρίση αλλά συνέβαλε στη διαμόρφωση της **φυσιογνωμίας του ελληνικού κόσμου και στην έξοδο από την κρίση**

Τα αρχαία νομίσματα





Τα αρχαία νομίσματα

Παρακαλώ να μελετήσετε για το επόμενο μάθημα τα ακόλουθα αποσπάσματα:

- **Αριστοτέλης, *Αθηναίων Πολιτεία*, 9. 13**
- **Ηρόδοτος, *Ιστορίαι*, V 89-92**

Να είτε για το Ευπαλίνειο όρυγμα:

- www.youtube.com/watch?v=AJTwxCaOODM&feature=youtu.be